

Edyta Głowacka-Sobiech
(Poznań)

W roku 2008 o Tadeuszu Strumille (1880–1958) i Aleksandrze Kamińskim (1903–1978) w rocznicę Ich śmierci

Pamięci dr Anny Marciniak, mojej Przewodniczki

Rok 2008 jest dedykowany pamięci twórców polskiego skautingu – Olgi i Andrzeja Małkowskich. Jednak ich dorobek i dzieło życia byłyby mniej barwne, gdyby nie ci, którzy podobnie jak oni rozmiłowali się w harcerstwie. Myślę tu o dwóch postaciach, tak istotnych dla dziejów skautingu: Tadeuszu Strumille i Aleksandrze Kamińskim. Rok 2008 jest także Ich rokiem, przypada bowiem właśnie pięćdziesiąta rocznica śmierci „Dęba”¹ i trzydziesta „Kamyka”². Warto z tej okazji przypomnieć także i ich drogi życiowe, chociaż dla polskich harcerzy są one niczym „elementarz”...

Tadeusz Zgierski-Strumiłło urodził się w 1884 roku w Smile na Ukrainie³. Z wykształcenia był humanistą filozofem, rozkochanym w Platonie i pedagogiem (doktor filozofii i nauczyciel akademicki), z zamiłowania natomiast działaczem harcerskim (harcistrz Rzeczypospolitej) i abstynenckim (Stowarzyszenie Patriotyczno-Religijne Eleusis). Wszystkie te funkcje z powodzeniem łączył przez całe swoje życie. W okresie międzywojennym wykładał w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i w Uniwersytecie Jagiellońskim psychologię i pedagogikę, uczył propedeutyki filozofii w męskim gimnazjum w Ostrowie pod Wieleniem nad Notecią, a także w samym Wieleniu, Mysłowicach i Tarnowskich Górach. W latach 30. XX w. pracował także w zakładach kształcenia nauczycieli i w Instytucie Pedagogicznym w Katowicach. Podstawy nauk filozoficznych dzięki Strumille poznali ponadto studenci Uniwersytetu Poznańskiego. Nie zaprzestał na-

¹ Pseudonim T. Strumiłły.

² Pseudonim A. Kamińskiego.

³ E. Głowacka-Sobiech, Strumiłło-Zgierski Tadeusz, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, pod red. T. Piliha, t. V, Warszawa 2006, s. 1075–1076. Spuścizna T. Strumiłły znajduje się w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, sygn. III – 97. Patrz także: J. Gaj, *Prof. dr Tadeusz Strumiłło. Wspomnienie pośmiertne*, „Kuznica Harcerska” 1958, nr 8–10; J. Jachowski, *Harcistrz Rzeczypospolitej (Tadeusz Strumiłło 1884–1958)*, w: *Byli wśród nas*, pod red. F. Lenorta, Poznań 1978; J. Jachowski, *Wspomnienia o druhu Tadeuszu Strumille*, „Przewodnik Katolicki” 1968, nr 41; J. Jachowski, *Wspomnienie o druhu Tadeuszu Strumille*, „Kierunki” 1969, nr 1; Strumiłło Tadeusz, w: *Leksykon harcerstwa*, pod red. O. Fietkiewicza, Warszawa 1988.

uczać nawet w czasie II wojny światowej – był czynnym nauczycielem w tajnym nauczaniu. Po 1945 r. dalej wykonywał swój zawód – kierował państwowym pedagogium oraz nadal pracował w UP, gdzie poza filozofią, nauczał języka rosyjskiego. Przez krótki czas był także wykładowcą w Studium Wychowania Fizycznego i w Seminarium Duchowym Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej.

Jego prawdziwym „żywiłem” był jednak skauting. Już w listopadzie 1911 r. wszedł Strumiłło w skład Związkowego Naczelnictwa Skautowego, gdzie pełnił funkcję sekretarza. Propagował idee skautowo-eleuzyjskie na Wileńszczyźnie, w Inowrocławiu, w Gnieźnie, w Poznaniu i w Ostrowie Wielkopolskim. Brał także udział w III Wszechbrytyjskim Zlocie Skautów w Birmingham w 1913 r. Lata I wojny światowej spędził na emigracji, i tam redagował, razem z Ignacym Kozielowskim, harcerską prasę młodzieżową. W wolnej już Polsce był Naczelnym Inspektorem Harcerskim w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1918–1921). Po Zjeździe Zjednoczeniowym polskiego harcerstwa w 1918 r. w Lublinie został wybrany do Naczelnej Rady Harcerskiej i tam w pierwszym był przewodniczącym (1919–1920), a następnie wiceprzewodniczącym (1920–1923) Związku Harcerstwa Polskiego. Ponownie funkcję przewodniczącego pełnił jeszcze w latach 1923–1925.

Aktywny pozostawał także na forum międzynarodowego ruchu skautowego. Przewodniczył w latach 1926–1931 Biuru Skautów Słowiańskich, a także był członkiem Międzynarodowego Biura Skautowego. Wiele podróżował. W czasie II wojny światowej utrzymywał kontakty z Szarymi Szeregami. W 1956 r. wszedł w skład Rady Naczelnej ZHP i aktywnie uczestniczył w odbudowie harcerstwa (w Komisji Prawa i w Komisji Historycznej).

Opublikował wiele prac, przede wszystkim z dziedziny filozofii, ale także o tematyce harcerskiej. Z wieloma redakcjami czasopism harcerskich utrzymywał stały kontakt. Na łamach „Harc mistrza”, którego częściowo redagował i finansował, opracował dzieje polskiego skautingu (cykl „Nasze dzieje”).

Poza harcerstwem działał także w licznych organizacjach: antyalkoholowych (Eleuteria, Wyzwolenie, Trzeźwość), Filareckim Związku Elsów, Chrześcijańskim Związku Akademików, Akademickiej Sodalitacji Mariańskiej. W 1925 r. został „Dąb” odznaczony Krzyżem Oficerskim Polonia Restituta.

Tadeusz Zgierski-Strumiłło zmarł 7 października 1958 r. i został pochowany na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

O ile T. Strumiłło pozostaje częściowo anonimowy w dziejach polskiego harcerstwa, o tyle Aleksander Kamiński jest ich najjaśniejszą częścią. Jest bodaj najchętniej wspomnianym i „opisanym” polskim harcerzem i pedagogiem⁴. Znany jest bowiem także

⁴ Patrz np.: W. Ciczkowski, *Dziedzictwo pedagogiczne Aleksandra Kamińskiego*, Toruń 1996; K. Heska-Kwaśniewicz, *Braterstwo i służba. Rzecz o pisarstwie Aleksandra Kamińskiego*, Katowice 1998; A. Janowski, *Umieć się różnić. Szkice o Aleksandrze Kamińskim*, Warszawa 2001; *Aleksander Kamiński. Pedagog społeczny*, pod red. I. Lepalczyk i E. Murynowicz-Hetka, Łódź 1996; *Bogactwo życia i twórczości Aleksandra Kamińskiego*, pod red. I. Lepalczyk i W. Ciczkowskiego, Toruń 1999; S. Michalski, *Działalność pedagogiczna Aleksandra Kamińskiego*, Poznań 1997; B. Wachowicz, *Kamyk na szafcu. Gawęda o druhu Aleksandrze Kamińskim w stulecie urodzin*, Warszawa 2002; E. Głowacka-Sobiech, *„Kamykowe małżeństwo”. O Janinie i Aleksandrze Kamińskich*, w: *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, pod red. W. Jamrozka, K. Kabacińskiej, K. Ratajczaka i W. Szulakiewicza, Poznań 2007; Kamiński

powszechnie jako pisarz, historyk, twórca ruchu zachowawczego, współtwórca Szarych Szeregów i założyciel Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”, redaktor „Biuletynu Informacyjnego”. Jeden z Jego biografów, Stanisław Michalski, stwierdził wprost, „że Kamiński to jeden z czołowych pedagogów społecznych XX w., że jest on najbardziej oryginalnym i twórczym kontynuatorem dzieła Haliny Radlińskiej, autorem wielu pionierskich prac nie tylko z pedagogiki społecznej, lecz także teorii wychowania, teorii i historii związków młodzieżowych, jednym z czołowych działaczy i teoretyków Związku Harcerstwa Polskiego, a szczególnie zachów, a jego dorobek naukowy jest nie tylko aktualny, ale przeżywa swoisty renesans, pełniąc jednocześnie funkcję inspirującą w rozwoju badań naukowych”⁵.

Urodził się w 1903 r. w Warszawie. To, co łączy Kamińskiego ze Strumiłłą to to, że obaj spędzili dzieciństwo na Ukrainie. Następnie „Kamyk” podjął studia historyczne w Uniwersytecie Warszawskim, które ukończył i uwieńczył dyplomem magistra filozofii w zakresie historii z przedmiotem pobocznym archeologia.

Już jako młody człowiek rozpoczął pracę – najpierw w radzie Głównej Opiekuńczej miasta Pruszkowa jako wychowawca, następnie jako nauczyciel w Gimnazjum S. Kulwe-cia oraz wychowawca i kierownik w bursach dla młodzieży szkół zawodowych w Warszawie. Sam bowiem wielokrotnie podkreślał, że urodził się po to, by być wychowawcą, bo każde zadanie, w które się angażował stawało się zawsze realizacją wychowawczą⁶.

Po 1945 r. zaczął pracę w Katedrze Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego, która wówczas kierowana była przez prof. Helenę Radlińską. Tam też, w 1947 roku, uzyskał stopień doktora filozofii, a w trzy lata później został z uczelni zwolniony, wskutek polityki władz komunistycznych w Polsce. Lata 1950–1956 poświęcił więc studiom nad dziejami i kulturą Jaćwingów. Po polskiej „odwilży” powrócił do pedagogiki i przygotował rozprawę „Prehistoria polskich związków młodzieży”, która stała się podstawą habilitacji na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego w 1959 r. Od 1960 r. związał się znowu z Uniwersytetem w Łodzi, gdzie reaktywowano Katedrę Pedagogiki Społecznej. Kamiński pracował tam aż do przejścia w 1972 r. na emeryturę, najpierw jako docent, a następnie profesor nadzwyczajny od 1969 r. Nawet na emeryturze poszerzał swoje zainteresowania. Nowymi wyzwaniem okazały się bowiem sprawy związane ze zwalczaniem nałogów wśród młodzieży, problematyka czasu wolnego oraz gerontologia⁷.

A. Kamiński był także cenionym działaczem społecznym. Był współorganizatorem Związku Zawodowego Wychowawców, działał w Związku Nauczycielstwa Polskiego, w Polskim Towarzystwie Higieny Psychiczej, był członkiem Białostockiego i Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, współorganizował i współprzewodniczył Polskiemu Towa-

Aleksander, w: *Leksykon harcerstwa*; M. Miszczuk, *Aleksander Kamiński a władze ZHP 1945–1949*, „Harcerstwo” 1989, nr 8; W. Okoń, *Aleksander Kamiński – pedagog praktycznego humanizmu*, w: idem, *Wizerunki sławnych pedagogów polskich*, Warszawa 2000; I. Lepalczyk, E. Marynowicz-Hetka, Kamiński Aleksander, w: *Encyklopedia pedagogiczna*, t. II, Warszawa 2003; A. Janowski, *Aleksander Kamiński – pedagog działalności i służby*, w: *Encyklopedia pedagogiczna*; Z. Głuszek, *Kamiński Aleksander (1903–1978)*, w: idem, *Szare Szeregi. Słownik biograficzny*, t. I, Warszawa 2006; *W harcerstwie i o harcerstwie – Aleksander Kamiński*, pod red. L. Andrysiak i U. Sobkowiak, Bydgoszcz 2005.

⁵ S. Michalski, *Działalność pedagogiczna*, s. 11.

⁶ B. Wachowicz, *Kamyk na szancku*, s. 17.

⁷ Patrz np.: artykuły Marii Kuchcińskiej, Adama Musielewicza, Karoliny Fereni i Feliksa Bociana w pracy zbiorowej: *W harcerstwie i o harcerstwie*.

rzystwu Gerontologicznemu, był także członkiem Komitetu Nauk Pedagogicznych i Komitetu do spraw Rehabilitacji i Adaptacji Człowieka Polskiej Akademii Nauk. Wchodził w skład rad redakcyjnych takich czasopism, jak: „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, „Oświata Dorosłych” i „Człowiek w Pracy i Osiedlu”. Współuczestniczył w powoływaniu do życia Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej. Otrzymał za swoją pracę liczne odznaczenia i nagrody: nagrodę Fundacji im. Alfreda Jurzykowskiego, Krzyż Kawalerski Orderu Polonia Restituta, Krzyż Walecznych. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci nadało Mu także odznakę „Przyjaciół dziecka”. Pośmiertnie został zaś wyróżniony tytułem „Sprawiedliwy wśród narodów świata” i nagrodą miasta Łodzi.

Podobnie jak w przypadku T. Strumiły, także i A. Kamińskiego pochłonęła przede wszystkim praca na rzecz polskiego harcerstwa. Pierwsze swoje drużyny organizował już w latach 20. XX w. w bursach, gdzie pracował jako wychowawca. W 1929 r. został mianowany komendantem Chorągwi Mazowieckiej – Męskiej. Jego specjalnością stali się w ZHP jednak najmłodszy – zuchy. Na początku lat trzydziestych został A. Kamiński kierownikiem Wydziału Zuchów w Głównej Kwaterze Harcerskiej, a także autorem „trylogii zuchów”: „Antka Cwaniaka. Książki o zuchach”, „Książki wodza zuchów” i „Kręgu Rady”. Zajmował się także kształceniem kadry instruktorskiej dla zuchów. Z myślą o niej powstała Szkoła Instruktorów Zuchowych w Nierodzimiu, przeniesiona w 1937 r. do Gór Wielkich. Kierownikiem tych placówek był Kamiński. W latach 30. stworzył „Kamyk” oryginalny system/metodę pracy z zuchami, która oparta na najnowszych osiągnięciach naukowych (odwoływał się Autor bowiem do idei „nowego wychowania”) polegała przede wszystkim na zabawie, czyli czymś, co dzieci lubią najbardziej robić.

Gdy wybuchła II wojna światowa A. Kamiński został redaktorem naczelnym „Biuletynu Informacyjnego”, który był organem Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej AK. Był również komendantem Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”. I wreszcie także – autorem *Kamieni na szaniec*, jednej z najważniejszych polskich książek, które powstały w XX w. Działal także w Szarych Szeregach.

Po zakończeniu wojny włączył się w odbudowę harcerstwa, w trudnych politycznie warunkach. Wtedy właśnie wypowiedział słynne słowa, będące na długie lata nadzieją dla harcerzy: „bez względu na to, co będzie nas dzielić politycznie od tych, którzy będą stać na czele rządu, musimy podjąć pełną pracę wychowawczą, jawnie działającą na rzecz odrodzonego i odradzającego się państwa polskiego”⁸. A. Kamiński wówczas nie chciał po prostu pozostawić młodzieży samej...

Dlatego wszedł w skład Prezydium Tymczasowej Naczelnej Rady Harcerskiej, a w latach 1946–1947 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego ZHP. Gdy pod koniec 1949 roku rozstrzygały się polityczne losy polskich harcerzy, Kamiński również poniósł konsekwencje. Został bowiem pozbawiony stopnia instruktorskiego i usunięty z ZHP z powodów politycznych. Przełomem w harcerskiej „karierze” A. Kamińskiego okazał się rok 1956. W jego końcówce reaktywowano bowiem Związek Harcerstwa Polskiego, a zjazd łódzki, który tego dokonał, powołał „Kamyka” na stanowisko przewodniczącego ZHP. Niestety, tylko na półtora roku...

⁸ Za: K. Koźniewski, *Pełnia życia*, „Polityka” 1972, nr 13.

Aleksander Kamiński zmarł 15 marca 1978 r. i został pochowany na cmentarzu wojskowym w kwaterze Szarych Szeregów w Warszawie.

Edyta Głowacka-Sobiech

In 2008 about Tadeusz Strumiłło (1880-1958) and Aleksander Kamiński (1903-1978) at the Anniversary of Their Death

The article has a biographical and anniversary character. Its purpose is to recollect the profiles of two characters whose life and activity largely influenced the development of Polish education and the scouting movement: Tadeusz Strumiłło (1880-1958) and Aleksander Kamiński (1903-1978). In 2008 there occur the anniversaries of their death. Tadeusz Strumiłło became famous as a philosopher, promoter of alcohol abstinence, a scoutmaster of the interwar period (among others, he was a chairman and vice-chairman of ZHP [Polish Scouts' Association]). Aleksander Kamiński, in turn, is known as a writer, historian, founder of the cub scouting, co-founder of the Szare Szeregi (Grey Ranks – underground scouting association during World War II), initiator of Organizacja Małego Sabotażu (Organization of Small Sabotage) “Wawer” and the editor of “Biuletyn Informacyjny” (Information Bulletin), an outstanding social pedagogue of the 20th century.